

Asia: VN/4099/2024

Lausuntopyyntö: Työryhmämietintö hallituksen esitykseksi hankintalain, erityisalojen hankintalain sekä rikosrekisterilain 6 b §: n muuttamiseksi

Lausunnonantajan lausunto

Esityksen yleiset tavoitteet ja päämäärät

Mitä mieltä olette esityksen yleisistä tavoitteista ja päämääristä? Saavutetaanko esityksellä hallitusohjelman yleiset tavoitteet säästöistä ja kilpailun lisäämisestä?

Pidämme 10 prosentin sääntelykeinoa sidosyksiköiden omistukselle virheellisenä ja vahingollisena. Sääntely ei edistä hallituksen tavoitetta sidosyksiköiden tarkoituksenmukaisesta hyödyntämisestä, ei lisää kilpailua eikä siirrä liikevaihtoa markkinoille julkisuudessa esitetyllä tavalla. Lisäksi se heikentää julkisen sektorin kustannustehokkuutta. Ehdotettu muutos aiheuttaisi merkittäviä ja peruuttamattomia taloudellisia sekä toiminnallisia vahinkoja, erityisesti pienille kunnille, jotka menettäisivät sidosyksiköiden tarjoaman alueellisen yhteistyön edut ja tehokkuushyödyt.

Uudistus ajaisi pienet kunnat kaaokseen mm. ammattitaitoisen työvoiman puuttuessa. Pienessä kunnassa myös hankintaosaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen on haasteellista. Pienessä kunnassa on pienet hankintamäärät eikä kilpailuttaminen tuo tarvittavia hyötyjä, sillä markkinatoimijoita ei pienen kunnan pienet hankinnat kiinnosta.

Hankintojen valmistelu

Hankintojen valmistelua koskevilla ehdotuksilla pyritään lisäämään hankintojen huolellista valmistelua, markkinakartoituksen käyttöä, sekä kilpailua julkisissa hankinnoissa. Tavoitteena on saada lisää tarjontaa ja säästöjä. Työryhmän mietinnössä ehdotetussa ratkaisussa on samanaikaisesti pyritty varmistamaan, että se on käytännön hankintatoimen näkökulmasta tarkoituksenmukainen.

Hankintojen huolellinen valmistelu on aina hankintayksikön etu ja hyvällä hankintojen valmistelulla hankintayksikkö voi paitsi edistää tehokasta hankintatoimintaa ja hankintojen säännöllistä kilpailutusta, mutta myös osaltaan varmistaa, että hankittava tuote tai palvelu vastaa parhaalla mahdollisella tavalla hankintayksikön tarpeisiin. Hankintojen valmistelua koskevat ehdotukset yleisesti ovat hyviä periaatteita, mutta mikäli ne lisäävät hankintoihin liittyvää hallinnollista

joustamattomuutta, niiden soveltaminen voi käytännössä jäykistää hankintamenettelyä etenkin pienissä kunnissa ja tiettyjen erityistoimialojen hankinnoissa.

- **Kuinka hyvin hankintalain 65, 75, 124 ja 125 §:iä koskeva esitys edistää markkinakartoituksen käyttöä ja hankinnan huolellista valmistelua?**

Todennäköisesti kirjaukset kannustavat entistä huolellisempaan markkinakartoitukseen, koska vain huolellisesti toteutetulla markkinakartoituksella voi perustella hankinnan jakamatta jättämistä tai välttymistä hankinnan uudelleen kilpailuttamiselta yhden tarjouksen tilanteessa.

- **Ovatko esitetyt keinot sopivia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi?**

65 § Markkinakartoitus

Koska hankinnat ja markkinatilanteet vaihtelevat, kunkin markkinakartoituksen toteutustapa on arvioitava tapauskohtaisesti. On hyvä, että lakiehdotus jättää markkinakartoituksen toteutustavan hankintayksikön harkittavaksi. Mietinnössä on tehty näkyväksi markkinakartoituksen merkitys, sen eri toteutustavat sekä ne hankintoja koskevat keskeiset asiat, joita hankintayksiköitä kannustetaan kartoittamaan. Markkinakartoituksen tai hankintamallin soveltuvuuden arvioinnin pakollisuus yli 10 miljoonan euron hankinnoissa on hyvä uudistus. Euromääräinen rajan vuoksi se ei koske pienempiä kuntia. Pienillä kunnilla ei ole resursseja tehdä laajempia markkinakartoituksia.

75 § Hankintojen jakaminen osiin

On hyvä, että pykälässä erikseen mainitaan ne tilanteet, jolloin jakamisveloitteesta voidaan poiketa, mm. jos jakaminen lisää merkittävästi hankintayksikön tai toimittajan hallintokustannuksia tai johtaisi kustannusten jatkuvaan kasvuun. Näin ollen on hyvä, että hankintayksikölle jätetään harkintavaltaa, milloin on perusteltua jakaa ja milloin jättää jakamatta.

124 § Hankintamenettelyä koskeva kertomus

Mietinnössä ei tuoda riittävällä tavalla esiin, miten hankinnan valmistelun kuvaaminen hankinta-asiakirjoissa edistää hankinnan huolellista valmistelua ja tuo lisäarvoa kilpailutuksiin osallistuville.

Kirjaus lisää edelleen hankintayksikön hallinnollista taakkaa. Kirjaus ei edistä hankinnan huolellisempaa valmistelua.

125 § Hankintamenettelyn keskeyttäminen

Tarjousten ja kilpailun lisäämisen tavoite on oikea. Käytännössä harvaan asutuilla alueilla tai pienivolyymisissa hankinnoissa tarjousten määrän kasvattaminen voi kuitenkin olla joissain tilanteissa mahdotonta. On hyvä, että huolellisella markkinakartoituksella voi vapautua uudelleenkilpailuttamisen veloitteesta yhden tarjouksen tilanteessa. ”Poikkeaminen olisi mahdollista, jos hankintayksikkö ei markkinoiden kuulemisesta ja näkemysten huomioon ottamisesta huolimatta olisi saanut enempää kuin yhden tarjouksen.” Em. kirjaus mietinnössä jättää kuitenkin tulkin varaa ja lisää mahdollisuuksia oikeudenkäynneille asiasta.

Lisäksi uuden kilpailutuksen järjestämisestä ja tarjoajalle tarjouksen jättämisestä syntyy lisäkustannuksia ja hallinnollista työtä.

Tavoite siitä, että hankintayksiköt panostaisivat markkinakartoitukseen ja lähtökohtaisesti pyrkisivät useamman kuin yhden tarjouksen saamiseen, on hyvä. Käytännön hankintatoimessa kuitenkin täytyy olla valta määrittellä hankintakokonaisuuden laatu riittävälle tasolle.

Sidosyksiköiden käytön rajoittaminen

Mitä mieltä olette esityksessä ehdotetusta sidosyksiköiden vähimmäisomistusta koskevasta vaatimuksesta? Onko se mielestänne tarkoituksenmukainen ja toteuttamiskelpoinen?

Lakiesityksessä ehdotettu 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimus ei ole tarkoituksenmukainen eikä toteuttamiskelpoinen. Tämä johtuu esityksen puutteellisesta vaikutustenarvioinnista, sen taloudellisista ja toiminnallisista vahingoista erityisesti pienille ja keskisuurille kunnille sekä hyvinvointialueille, sekä ristiriidasta perustuslain 121 §:n määrittelemän kuntien itsehallinnon kanssa.

Perustelut:

Yleinen 10 prosentin vähimmäisomistusvaatimus jättää huomiotta tilanteet, joissa sidosyksikön hyödyntäminen alle 10 prosentin omistusosuudella on perusteltua ja yleisen edun mukaista, sekä määräysvallan toteutuminen on osoitettavissa. Tämä rajoitus heikentää erityisesti Suomen harvaan asuttujen alueiden mahdollisuuksia hyödyntää alueellista sidosyksikön mahdollistamaa yhteistyötä. Suomen harvaan asutuilla alueilla markkinoiden toiminta on usein rajallista, eikä kilpailu ole riittävää. Sidosyksiköiden merkitys vaihtoehtona omalle tuotannolle korostuu alueilla, joissa työvoiman ja osaajien saatavuus on heikompaa kuin kasvukeskuksissa. ICT-infrastruktuuri-palveluita tuottavat sidosyksiköt ovat erityisen keskeisessä asemassa. Kriittisen ICT-infrastruktuurin toimivuus on elintärkeää julkisen sektorin varautumisessa ja huoltovarmuuden toteutumisessa, erityisesti nykyisen hybridivaikuttamisen aikana.

Esityksen taloudellisia ja toiminnallisia vaikutuksia ei ole arvioitu kattavasti lainvalmisteluprosessissa. Erityisesti pienten ja keskisuurten kuntien sekä hyvinvointialueiden kykyyn järjestää tarvitsemansa palvelut liittyvät vaikutukset jäävät epäselviksi. Kuten Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV) ja valtiovarainministeriön lausunnoissa sekä mietinnössä esittämässään eriävissä mielipiteissä korostavat, esitettyyn vähimmäisomistusvaatimukseen liittyy merkittäviä taloudellisia riskejä, jotka voivat huomattavasti kasvattaa julkisen sektorin kustannuksia. Pienet ja keskisuuret

kunnat sekä hyvinvointialueet ovat organisaatioita, jotka ovat sidosyksiköissä usein pienomistajia ja jäisivät esityksen aiheuttamassa muutoksessa sidosyksiköiden mahdollistaman yhteistyön ulkopuolelle. Kyseisillä organisaatioilla on suuria organisaatioita heikommat resurssit ja kyvykkyydet järjestää tarvitsemiaan tukipalveluita. Tämä johtaisi kustannusten kasvuun, toiminnan laadun heikkenemiseen, huoltovarmuuden heikentymiseen ja työvoimapulan pahenemiseen.

Esitys on ristiriidassa perustuslain 121 §:n kanssa, joka turvaa kuntien itsehallinnon. Lainvalmistelussa ei ole riittävästi arvioitu, miten

vähimmäisomistusvaatimus rajoittaa kuntien mahdollisuuksia järjestää tarvitsemiaan palveluita. Esitys asettaa kunnat eriarvoiseen asemaan niiden koon ja sijainnin perusteella, mikä vaikeuttaa erityisesti pienten ja harvaan asutuilla alueilla sijaitsevien kuntien tukipalvelujen järjestämistä ilman sidosyksiköiden tarjoamia ratkaisuja.

Esitetty 10 prosentin vähimmäisomistusvaade ei tue Suomen hallitusohjelman tavoitetta lisätä markkinaehtoista kilpailua. Julkisen sektorin palvelutarpeet eivät kasva rajoittamalla sidosyksiköiden käyttöä, vaan muutos johtaisi nykyisten yhteistyörakenteiden rikkoutumiseen ja palautumiseen omistajien omaksi toiminnaksi. Sidosyksiköt tarjoavat omistajilleen kustannustehokkaan vaihtoehdon omalle palvelutuotannolle. Mikäli omistajat eivät voi enää hyödyntää olemassa olevia sidosyksiköitä, merkittävä osa omistajista näkee, että heidän olisi tuotettava vastaavat palvelut itse tai perustettava uusia sidosyksiköitä, mikä kasvattaa julkisen sektorin kustannuksia merkittävästi. Tämä johtuu siitä, että uusien osaajien rekrytointitarve omistajien palveluiden järjestämiseen, tuottamiseen ja kilpailuttamiseen kasvaisi huomattavasti. Syntyvä osaajapula kiristäisi kilpailua rajallisista asiantuntijaresursseista entisestään, nostaten julkisen sektorin työvoimakustannuksia. Kasvavat työvoimakustannukset edelleen pahentaisivat erityisesti pienten ja keskisuurten kuntien sekä hyvinvointialueiden haasteita järjestää tarvitsemiaan tukipalveluita.

Minkälaisia vaikutuksia esitetyllä sidosyksiköiden omistusosuuden vähimmäisvaatimuksella mielestänne on?

Muutokset, sen kustannukset ja lisääntyvä hallinnollinen taakka kohdistuu erityisesti pieniin kuntiin, jotka ovat tällä hetkellä sidosyksiköissä pienemmillä omistusosuuksilla. Isommilla toimijoilla on enemmän vaihtoehtoja; ne voivat jatkaa omistajina nykyisissä sidosyksikköjärjestelyissä tai ottaa yhteisesti järjestetyt tukitoiminnot takaisin omaksi toiminnaksi. Jos isompi kunta tai hyvinvointialue on tehnyt valinnan järjestää kriittiset tukipalvelut itse tai sidosyksikköyhteistyössä, lakimuutos ei heidän osaltaan johda kilpailuttamiseen. Tietyissä tilanteissa omistuksen rajausta myös johtaisi alueellisten yhteistyömallien hajoamiseen, josta kärsivät alueen elinvoima ja työllisyys sekä pk-sektorin yksityiset yritykset.

ICT:n sekä talous- ja henkilöstöhallinnon toimialoilla ei ole tällä hetkellä sidosyksiköiden laajuutta vastaavaa markkinatarjontaa. Yksityisen sektorin toimijat, joilla voisi olla edellytyksiä käynnistää osittain sidosyksiköiden tuottamia palveluita, ovat markkinaa hallitsevat isot, kansainväliset toimijat. Mikäli sidosyksikkörajoitukset johtaisivat lisääntyvään kilpailuttamiseen, näistä hyötyisivät vain kyseiset toimijat ja pääomaa virtaisi ulkomaille. Tällä hetkellä sidosyksiköiden kilpailuttamisessa sopimuksissa on paljon pk-sektorin yrityksiä, joita globaalit toimijat eivät tulisi hyödyntämään.

Pienet kunnat jäisivät sidosyksikköyhteistyön ulkopuolelle ja joutuisivat maksamaan hallinnolliset järjestelyt, nykyiseen infraan tehdyt investoinnit sekä uudet käyttöönottoprojektit nykyisin toimiville palveluille. Myös huoltovarmuus heikentyisi teknisten muutosten sekä osaamisvajeiden vuoksi. Pienilläkin kunnilla on hyödynnettävissään nyt mm. ICT-infran paikalliset varajärjestelyt. Osaavaa

henkilöstöä ei riitä hajautetussa mallissa, joka heikentäisi kyberturvallisuutta sekä huoltovarmuutta. Yhteisen infran varassa on tällä hetkellä kriittisiä toimintoja, kuten sairaaloiden, pelastuslaitosten sekä energia- ja vesihuollon järjestelmät.

- **Jos sidosyksiköitä koskeva muutos toteutetaan esitetyllä tavalla, mitä toimenpiteitä ja niistä aiheutuvia kustannuksia muutos todennäköisesti aiheuttaisi edustamanne organisaation eri toimialojen kannalta ja yleisesti?**

Pienenä kuntana emme voi pakottaa isompia kuntia yhteistyöhön, vaan jäämme kokemuksemme mukaan jälleen yksin tarpeidemme kanssa. Monet alueemme pienet kunnat ovat vähemmistöosakkaina talous-, henkilöstöhallinto- ja ICT-yrityksissä. Kaikissa niissä on mukana yksi tai useampi huomattavasti suurempi kunta/kaupunki suurella omistusosuudella. Omistusjärjestelyt eivät tämän vuoksi ole mahdollisia. Sama tilanne on myös alueella toteutetun työterveyshuollon osalta, missä Kokkolan kaupunki omistaa yrityksestä noin 80 %.

Suurin ongelma kohta Halsuan kunnan osalta on jätehuolto, missä Millespakka Oy on Alajärven ja lähiseudun kuntien omistama jätehuoltoyhtiö huolehtien jätehuoltolain mukaisista kuntien tehtävistä. Suurten investointien ja yhtiön omistamien yhteisösuuksien vuoksi omaisuusjärjestelyt ovat mahdottomia suorittaa. Millään kunnalla ei ole mahdollisuuksia maksaa lisäosuuksia siten, että vaadittu 10 % määräosuus tulisi täytettyä. Hyvin toimivan jätehuoltoyrityksen ja koko toimialan hajottaminen tällaisella määräosuusvaatimuksella on täysin järjetön ja pahimmillaan aiheuttaa meidänkin alueella miljoonien välittömät lisäkustannukset.

- **Mitä toimenpiteitä organisaationne aikoo sidosyksikön omistajana tehdä vähimmäisomistusrajaa koskevan sääntelyn seurauksena (esimerkiksi jatkuuko toiminta markkinaehtoisena, puretaanko yhtiö, pilkotaanko yhtiö, ryhdytäänkö muihin toimenpiteisiin?)**

Halsuan kunnan osalta sidosyksikköosuudet ovat pieniä vähemmistöosuuksia. Osakkaiden määrä on esim. Työplus Oy:n osalta yli 10, jolloin ei ole edes teoreettisia mahdollisuuksia esitettyyn vähintään 10 % osuuteen kaikkien osakkaiden osalta. Työplus Oy:n osalta todennäköisin ratkaisu on markkinaehtoinen toiminta. Millespakka Oy:n osalta osakkaita on alle 10, mutta omaisuusjärjestelyt ovat kestävämpiä meidän pienimpien kuntien osalta. Todennäköisin vaihtoehto hallituksen esityksen toteutuessa olisi, että kuntien omistama jätehuoltoyritys jouduttaisiin pilkkomaan osiin ja iso osa jätehuollon järjestelyistä jouduttaisiin aloittamaan kuntakohtaisesti alusta.

Yksittäisillä kunnilla ei välttämättä olisi resursseja vaatimusten toteuttamiseen riittävällä tasolla ympäristön- ja terveydensuojelun edellyttämällä tavalla. Mikäli jätehuoltoa jouduttaisiin toteuttamaan kuntakohtaisesti, mm. seuraavat näkökulmat tulevat aiheuttamaan haasteita:

- Jätehuoltoinfra ei ole tasaisesti kunnille jakautunut, esim. alueen ainoa jätekeskus/kaatopaikka toimii tällä hetkellä Alajärvellä ja vastaavaa palvelua ei ole muissa toiminta-

alueiden kunnissa. On epäselvää, miten jatkossa esim. kaatopaikoille päätyvät jätteet voitaisiin käsitellä.

- Jätteiden jatkokäsittelyn vaihtoehdot ovat rajalliset. Esim. monet jätteenpolttolaitokset ovat kuntaomisteisten jäteyhtiöiden omistamia ja sama sääntely vaikuttaisi niihinkin. On täysin epäselvää, ketkä ja millä säännöillä voisivat käyttää jatkossa olemassa olevaa jätteenpolttokapasiteettia ja mitä tehdään niille jätteille, joille ei vastaanottajaa löydy.
- Investointeja on tehty vuosien mittaan tarveperusteisesti eri kuntiin. Kunkin kunnan osuus niistä olisi hankala arvottaa niin, että osuuksien uusjako pystyttäisiin luotettavasti ja tarkoituksenmukaisesti toteuttamaan, mikäli jätehuoltoyritys haluttaisiin pilkkoa. Lisäksi, mikäli kaikkea nyt käytettävissä olevaa infraa/kalustoa ei jatkossa voisi käyttää, se lisäisi yksittäisten kuntien kustannuksia, kun nykyiset rakenteet/varusteet jouduttaisiin korvamaan uusilla/omilla vastaavilla.
- Tällä hetkellä kaikille tuottajavastuun alaisille jätteille ei ole vastuutahoilta saatu lavoja/keruupisteitä, vaan esim. SER-romuja siirretään jäteyhtiön toimesta sovittuihin keruupisteisiin. Tuottajayhteisöt eivät ole olleet halukkaita tarjoamaan lavoja kohteisiin, joissa jätettä syntyy vähäisiä määriä. Lain mukaan jätettä on kuitenkin kerättävä.
- Edellinen jätelain muutos lisäsi kuntien vastuulle uusia jätekeräilyjä, mm. pakkausjätteiden kiinteistökohtaisen keruun, sekä siirsi osan aiemmin yrittäjien vastuulla olleesta biojätteen keräilystä kuntien vastuulle. Edes koko Millespakan toiminta-alueella erilliskerättävien jätteiden keruusta ei ole tullut kuin 1-2 todellista ja hinnaltaan kohtuullista tarjousta. Vastaavien keräilyjen toteuttaminen yksittäisen kunnan alueella ei ole järkevää/kannattavaa yrittäjien näkökulmasta ja on mahdollista, että palvelua ei tarjottaisi lainkaan. Lisäksi näiden erilliskerättävien jätteiden määrä on niin vähäinen, että yksittäisen kunnan jätekeruu ja jätteiden toimittaminen Millespakan näkökulmasta etäällä sijaitseviin terminaaleihin olisi todella tehotonta. Jopa tavanomaisen jätteen keruussa on nähtävissä viitteitä, että kuntakohtaisesti toimivat yrittäjät eivät enää halua tuottaa kaikkia palveluita.
- Muutos toisi haastetta kunnissa olevalle yritystoiminnalle. Alueella ei ole vapaata jättepalvelukapasiteettia tarjolla joko lainkaan tai pienyrittäjälle sopivaan hintaan. Erityisesti vaarallisten jätteiden keruuta tarjotaan alueellamme huonosti. Jo nykyisen sääntelyn mukaan yrittäjien jätehuolto on vaikeutunut ja vielä pienempiin kokonaisuuksiin pilkottuna vaikeutuu entisestään.

Jätelaki edellyttää kuntia järjestämään jätehuollon. Kunnallinen jätehuoltoyritys saa vastaanottaa markkinaehtoista jätettä suurempia määriä vain erillisen selvityksen perusteella. Markkinaehtoisilla yrityksillä ei yleensä ole kaatopaikkaa, vaan käyttävät kunnallisia kaatopaikkoja, joten kuitenkin pitäisi olla käytössä kuntainfraa. Onko markkinatoimijoilla kuitenkaan halua järjestää esim. hyötyjäteasema-palveluita, poistotekstiilien keruuta, apteekkien jättepalveluita ym. ei-niin-kannattavaa lähitoimintaa, joka kuntien on kuitenkin järjestettävä.

Yhtiön pilkkominen on täten mahdoton yhtälö pienten kuntien kannalta ja kustannusvaikutuksiltaan todennäköisesti hyvin kallis.

- **Minkälaisia taloudellisia tai muita hyötyjä muutoksesta todennäköisesti seuraisi?**

Pienenkin kunnan näkökulmasta kilpailuttamisen lisääntyminen on hyvä asia. Pienet alueelliset sidosyksiköt ovat olleet pääsääntöisesti toimivia ja tehokkaita. Ne kilpailuttavat jo nyt tarvitsemansa palvelunsa, joihin toiminta-alueen PK-yritykset voivat osallistua. Uudistuksella ei siten voida saavuttaa meidän osalta mitään merkittäviä hyötyjä. Hyvin toimivia alueellisia sidosyksiköitä jouduttaisiin purkamaan tai tekemään epärationaalisia omistusjärjestelyjä tai muuttamaan markkinoilla toimiviksi yrityksiksi, mitkä lisääisivät merkittävästi kokonaiskustannuksia ja hajottaisivat nykyisiä hyviä ja kustannustehokkaita toimintatapoja. Toiminnan hajautuminen aiheuttaisi merkittävää osaamisvajetta varsinkin harvempaan asutulla maaseudulla.

Ovatko esitetyt sidosyksiköitä koskevat siirtymäajat mielestänne riittävät? Kuinka paljon aikaa muutoksiin tarvitaan?

Siirtymäajat ovat yksiselitteisesti liian lyhyitä. Siirtymäajan tulisi yleensä olla vähintään 3 vuotta ja jätehuollossa vähintään 5 vuotta, mikäli sen osalta lakia tultaisiin soveltamaan.

- **Mitä siirtymäaikaa vaativia toimenpiteitä sidosyksiköitä koskeva kirjaus aiheuttaisi?**

Varojen, velkojen ja vastuiden selvittäminen osin hyvin hankalaa. Omaisuusjärjestelyistä neuvottelemine vie aikaa. Yhtiöillä on yhteensä satoja erilaisia sopimuksia, joissa on erilaisia sopimusehtoja ja niissä myös sanktioita. Sopimusoikeudelliset selvitykset vaativat useita pitkiäkin neuvotteluja. Oikeudelliset riidat hyvin mahdollisia ja oikeusistuimet tulevat ruuhkautumaan asioiden käsittelyn myötä.

Mietinnön liitteinä olevissa eriävissä mielipiteissä on esitetty poikkeuksia sidosyksiköiden omistususuusvaatimukseen. Tulisiko vaatimukseen säätää poikkeuksia? Minkälaiset poikkeukset olisivat tarkoituksenmukaisia?

Kategorinen 10 % omistususuusvaatimus kaikkien osakkaiden osalta on hyvin ongelmallinen varsinkin pienten kuntien osalta. Koska enemmistöosakkaat voivat hajottaa yhtiön omaksi toiminnakseen ja koko yhtiö purkautuu tällöin tai muuttuu markkinaehtoisesti toimivaksi. Osakkaiden hankintaosaamisen merkitys lisääntyy ja vaatii resurssointia, mitä pienillä kunnilla ei tällä hetkellä ole käytettävissään. Olemassa olevien sidosyksiköiden palvelut todennäköisesti karkaavat etäämmälle tai ne jopa loppuvat kokonaan alueelta.

Turhilta hyvin toimivien yritysten purkamisilta voitaisiin välttyä, mikäli ei olisi ehdotonta 10 % omistususuusvaadetta kaikkien osakkaiden osalta. Alle 10 % omistususuudella pitäisi vain kilpailuttaa palvelut. Tällöin esim. kaupunki 80 % omistususuudellaan olisi sidosyksikkö, mutta kunta 2 % osuudella kilpailuttaisi palvelunsa. Toimivaa yhtiötä ei purettaisi, vaan se oli muille kuin vähintään 10 % omistaville yksi kilpailuun osallistuva yritys. Tämä ainakin mahdollistaisi palvelujen säilymisen alueella.

Jätehuollon osalta on edellä esitetty laajat selvitykset. Säännösten ulottaminen jätehuoltoon ei ole millään tavoin perusteltua sen poikkeuksellisen toimialan ja siihen liittyvien eri lakien ja säännösten johdosta. Mikäli toimiala otettaisiin mukaan hankintalain soveltamisalaan ilman poikkeavuutta, alalle syntyy hyvin merkittäviä ongelmia koko maan alueella. Jätehuollon yhtiöt kilpailuttavat omat

palvelunsa säännösten mukaan ja pienet ja PK-yritykset osallistuvat niihin toimien hyvin usein palvelujen tuottajina. Jätehuollon järjestäminen nykyiselleen on vaatinut jopa vuosikymmenten työn, mikä menisi hukkaan, mikäli niiden osalta ei voitaisi poiketa vähintään 10 % vähimmäisomistusosuudesta.

Vetoamme, että hallituksen lakiehdotusta täsmennetään poikkeuksella, joka huomioi Suomen harvaan asutut alueet ja pienten kuntien tilanteen. Näkemys pienten kuntien huomioimisesta hankintalakiin kirjattavalla poikkeuksella on yhteneväinen myös Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV 9/2024) sidosyksikköjä koskevan selvityksen johtopäätelmien kanssa, sekä työryhmän mietinnössä esitettyjen eriävien mielipiteiden kanssa. Alla esitettyjen poikkeusten avulla varmistettaisiin myös perustuslain 121 §:n mukainen kunnan itsehallinnon toteutuminen kunnan tarvitsemien palveluiden järjestämisessä. Tämä on erityisen tärkeää pienille kunnille, joita esitetty 10 prosentin vähimmäisomistusvaade muutoin vahingoittaisi merkittävästi, erityisesti taloudellisesta näkökulmasta, sekä toiminnan laadun että kyberturvallisuuden turvaamisen kannalta.

Pienet alle 10 000 asukkaan kunnat tai liikevaihdoltaan enintään 10 M€ in house-yhtiöt on vapautettava ehdotetusta omistusosuusvaatimuksesta. Kansalliset hankintarajat on nostettava EU-hankintojen rajojen tasolle hankintojen sujuvoittamiseksi olemattomilla tarjousmarkkinoilla.

Poikkeuksena pienille kunnille (asukasluku alle 10 000) tulee mahdollistaa palveluiden hankinta sidosyksiköltä myös alle 10 prosentin omistuksella. Laajoissa monikuntaisissa sidosyksiköissä tulee hallituspaikoissa olla myös pienkuntien edustusta.

Harvaan asuttujen alueiden yhteistyössä sidosyksikön omistajilla tulisi olla mahdollisuus hankkia palveluita sidosyksiköltä alle 10 prosentin omistuksella, mikäli sidosyksikön toiminta-alueen väestöpohja on enintään 100 000-200 000 asukasta.

Yllä esitetyt vaihtoehtoiset poikkeukset hallituksen lakiesitykseen tukevat hallituksen tavoitetta hyödyntää sidosyksiköitä tarkoituksenmukaisella tavalla ja edistävät yleisen edun toteutumista. Poikkeukset ehkäisevät merkittävien kustannus- ja haittavaikutusten syntymistä, erityisesti pienten kuntien kohdalla, kuten myös Kilpailu- ja kuluttajaviraston (KKV 9/2024) selvityksessä on todettu. Poikkeukset mahdollistavat riittävän osaamisen saatavuuden harvaan asutuilla alueilla, mikä on välttämätöntä palveluiden tuottamiseksi. Lisäksi poikkeukset tukevat merkityksellisen kokoisten liiketoimintamahdollisuuksien muodostumista ratkaisupalveluja tarjoaville markkinatoimijoille harvaan asutuilta alueilta. Näin voidaan jatkossakin tarjota kustannustehokkaita ja laadukkaita palveluita Suomen harvaan asutuilla alueilla.

Turvallisuus ja huoltovarmuus

Vastaako esitys turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeviin tarpeisiin? Onko esitetty muutos riittävä keino varmistaa turvallisuuden toteutuminen hankinnan elinkaaren aikana ottaen huomioon EU-hankintadirektiivien reunaehdot, sekä muu turvallisuutta ja huoltovarmuutta koskeva sääntely?

Lakiluonnoksen 2 §, 71 §, ja 81 § ovat ehdottoman tarpeellisia ja välttämättömiä lisäyksiä hankintalakiin. Lakiluonnos ja perustelut on laadittu tältä osin hyvin. Erityisesti 81 §:n mukainen harkinnanvarainen poissulkumahdollisuus sulkea pois tarjoaja ”jonka luotettavuus on todettu siinä määrin riittämättömäksi, että kansalliselle tai paikalliselle turvallisuudelle aiheutuva riski olisi ilmeinen”. Haluamme kiinnittää huomiota siihen, että laki varmasti mahdollistaa sen, että

kansallisen viranomaisen antama ohje tai tulkinta korkean riskin toimittajasta, tuotteesta tai palvelusta riittää sulkemaan tällaisen tarjoajan pois tarjouskilpailusta.

Rikosrekisteriotteen pakollisuudesta luopuminen

Rikosrekisteriotteiden pakollisesta käytöstä luopumista koskevan ehdotuksen tavoitteena on sujuvoittaa hankintamenettelyjä ja vähentää hallinnollista taakkaa.

Rikosrekisteriotteiden tarkistaminen on tällä hetkellä hyvin rutiininomainen toimenpide niin yrityksille kuin hankintayksiköillekin. Yrityksillä on aina otteet valmiina, ja ne on helppo ja kohtuullisen nopea tarkistaa. Joka tapauksessa hankintayksiköillä olisi esityksen mukaisesti velvoite tarkistaa vakuutukset, joten hallinnollinen taakka ei esityksen perusteella vähene.

- **Missä määrin muutos vaikuttaa hallinnolliseen taakkaan yhtäältä hankintayksiköiden ja toisaalta tarjoajien kannalta ja edistää näitä tavoitteita?**

Hallinnollinen taakka ei esityksen perusteella hankintayksikön näkökulmasta vähene.

Hankintojen ilmoittaminen

Mitkä ovat näkemyksenne hankintojen ilmoittamista koskeviin muutoksiin? Lisäävätkö ehdotetut muutokset hankintojen avoimuutta tarkoituksenmukaisella tavalla?

Jälki-ilmoitusvelvoitteen laajentaminen lisää kuitenkin edelleen hankintayksiköiden hallinnollista työtä. Jälki-ilmoitusten automatisointiin olisi syytä panostaa hallinnollisen taakan vähentämiseksi

Muut huomiot

Kustannustehokkaat hankinnat perustuvat sidosyksiköiden ostamisosaamiselle ja hankintapäätöksille. Omistusosuusvaatimus romuttaa nämä elementit pienten kuntien hankinta-arsenaalista, joka on jo nyt valmiiksi rajallinen. Hankintalain uudet tavoitteet jäävät toteutumatta.

Valtion tulee pakottaessaan kunnat irtisanomaan voimassa olevat hankintasopimukset 30.6.2027 mennessä sitoutua ottamaan vastuu kunnille ennen aikaisista sopimusten päättämisestä aiheutuvista kuluista ja vaatimuksista. Lausunnossa edellä todettu koskee soveltuvin osin myös jätehuoltoa, mille on esitetty vuotta pitempää toimeenpanoaikaa. Sopimusoikeudellisesti tarkasteltuna muutostilanne olisi hyvin ongelmallinen, mikä tulee ottaa selkeästi huomioon lakia säädettäessä.

Jätehuollon osalta tulee huomioida se, että sen osalta on monia muita lakeja ja säännöksiä, joiden vuoksi on nykyinen jätehuoltojärjestelmä muodostunut sellaiseksi kuin se nyt on. Jätehuolto on

kuntien lakisääteistä toimintaa. Hankintalain vähemmistöosuusvaatimus romuttaisi koko jätehuoltojärjestelmän ja uuden tekeminen olisi hyvin ongelmallinen tai jopa mahdoton pienten syrjäseudun kuntien osalta.

Kuntien eriarvoistumisen lain seurauksena tulisi voimistumaan eikä kuntien perustuslaillinen yhdenvertaisuus toteudu. Tähän voidaan merkittävästi vaikuttaa muuttamalla ehdoton vähimmäisosuusvaatimus ehdolliseksi em. esitetyillä tavoin.

Penttilä Jari
Halsuan kunta - Kunnanhallitus